

Avdelningen för djurskydd och hälsa

Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl.

Djurskyddskontroll på slakteri

Fastställd 27 juni 2016

Innehåll

Innehåll	2
1.1 Vägledningens syfte och omfattning.....	4
1.1.1 Syftet med vägledningen.....	4
1.1.2 Vägledningens omfattning.....	4
1.1.3 Målet med kontrollen.....	5
2. Definitioner och begreppsförklaring.....	5
3. Tillämplig lagstiftning	6
4. Ansvarsfördelning inom kontrollområdet.....	7
5. Ansvarförhållandet i livsmedelskedjan.....	8
5.1 Grundförutsättningar	8
5.2 Arbetsgången vid OV:s kontroll av djurskydd - innehåll och omfattning.....	8
5.2.1 Iakttagelser på djuren.....	8
5.2.2 Iakttagelser på transportfordon	9
5.2.3 Iakttagelser på slakteriet	9
6. Information om kontrollresultat	10
6.1 Information till länsstyrelsen	10
6.2 Information till primärproducent, transportör och slakteri.....	11
7. Relevanta sekretessbestämmelser vid kontroll av djurskydd.....	11
8. Åtalsanmälan	11
9. Länsstyrelsens hantering av information från OV	12
10. Djurbedömningar	13
10.1 Drivning av djur	13
10.2 Svansskador hos grisar	14
10.3 Bråck hos grisar	15
10.4 Bogsår hos grisar	16
10.5 Inväxta horn.....	17
10.6 Förvuxna klövar eller hovar.....	18
10.7 Bedövning och avblodning av fjäderfä	20
10.8 Upptäckt av döda djur vid ankomst (fjäderfä).....	21
10.9 Hull	23
10.10 Högdräktiga eller nyförlösta djur.....	28
10.11 Förorenade djur	31

Ändringslogg för dokumentet

Datum	Ändring	Signatur
2016-05-10	Vägledningen framtagen i samråd med Livsmedelsverket, länsstyrelsen, Sveriges Lantbruksuniversitet och representanter från näringen.	Johan Loberg och Shivar Magdal
2016-05-10	Vägledning fastställd	Ingrid Eilertz
2016-06-27	Vägledningen kompletterad med tre bedömningsdelar avsnitt 10.9-10.11	Ingrid Eilertz

1. Inledning

Denna vägledning är beslutad av Jordbruksverket och vänder sig i första hand till Livsmedelsverkets officiella veterinärer (OV), men även till personal vid länsstyrelsen som arbetar med djurskyddskontroll. Vägledningen ger en information dels om hur bestämmelser som rör djurskyddet för de djur som kommer in till slakt bör kontrolleras, dels beskriver den hur kontrollresultaten bör hanteras. Den beskriver också hur kontrollresultaten från OV:s samtliga kontroller bör hanteras samt ansvarsfördelningen mellan ansvariga myndigheter. En vägledning är inte juridiskt bindande och Jordbruksverket saknar, utöver beslutade föreskrifter¹, möjlighet att besluta om bindande instruktioner för Livsmedelsverkets och länsstyrelsens kontrollpersonal. Vägledningen beskriver lämpliga sätt att kontrollera efterlevnaden av bestämmelserna. Det kan dock finnas andra kontrollåtgärder som också är lämpliga.

Vägledningen är uppdelad i en allmän del (avsnitt 1-9) och en bedömningsdel (avsnitt 10).

1.1 Vägledningens syfte och omfattning

1.1.1 Syftet med vägledningen

- Att underlätta korrekta, proportionerliga och rättssäkra bedömningar genom att beskriva lämpligt sätt att gå tillväga vid kontrollen.
- Att likrikta bedömningar av sådant som kan tyda på brister i djurskyddshänsen som noteras vid OV:s kontroll på slakteri. Dessa inkluderar sådana brister som kan ha uppstått i primärproduktionen eller under transport men som uppmärksammas först när djuren anlant till slakteriet.
- Att tydliggöra ansvars- och arbetsfördelningen mellan ansvariga kontrollmyndigheter (Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelsen).
- Att ge stöd vid utbyte av information mellan OV och länsstyrelsen rörande befarade djurskyddsbrister som noteras av OV på slakteri, men som kan ha uppstått under transport eller i primärproduktionen samt hur berörda parter informeras.
- Att ge slakteriföretagare, primärproducent och djurtransportör information om de bedömningar som OV gör och ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter (Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelsen).

1.1.2 Vägledningens omfattning

Vägledningen omfattar djurskyddskontroll på slakteri. Vägledningen kompletteras av Livsmedelsverkets instruktioner.

För vägledning och djupare insikt i länsstyrelsens handläggning av djurskyddsärenden rekommenderas Jordbruksverkets vägledning för kontrollmyndigheter – [Handläggning av djurskyddsärenden](#)². I tillämpliga delar går denna även att använda av OV vid handläggning av djurskyddsärenden. Vidare rekommenderas också Jordbruksverkets vägledning för

¹ Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2008:67) om offentlig djurskyddskontroll, saknr: L 44.

² Jordbruksverkets vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Handläggning av djurskyddsärenden. dnr: 31-2401/09.

kontrollmyndigheter m.fl. – [Djurskydd](#)³ att använda på liknande sätt liksom dess bilaga [Djurtransporter](#)⁴.

1.1.3 Målet med kontrollen

Målen med livsmedelslagstiftningen är att skydda människors och djurs hälsa, värna konsumenternas intressen samt främja handel och fri rörlighet för säkra och hälsosamma livsmedel. Målet med djurskyddskontrollen är att verifiera att tillämpliga delar av djurskyddslagstiftningen, som är en del av livsmedelslagstiftningen, efterlevs. Kontrollen som utförs ska vara likvärdig, riskbaserad, ändamålsenlig och effektiv.

2. Definitioner och begreppsförklaring

För definitioner se Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2008:67) *om offentlig djurskyddskontroll*, saknr L 44.

I denna vägledning avses med OV – Livsmedelsverkets officiella veterinärer som ansvarar för offentlig kontroll på slakteri.

I skick att transporteras: bilagt utdrag från djurtransportförordningen (EG 1/2005)⁵ bilaga I kapitel I – (Se även 1 kap. 7 § i Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd om transport av levande djur, L 5⁶)

1. Djur får endast transporteras om de är i skick för planerad befordran och de skall transporteras under sådana förhållanden att de inte kan skadas eller utsättas för onödigt lidande.
2. Djur som är skadade eller fysiskt svaga eller sjuka skall inte anses vara i skick att transporteras, särskilt om
 - a. de inte kan röra sig själva utan smärta eller inte kan gå utan hjälp,
 - b. de har ett allvarligt öppet sår eller framfall
 - c. de är dräktiga och 90 % eller mer av dräktighetstiden redan har gått, eller hondjur som fött den senaste veckan,
 - d. de är nyfödda däggdjur och naveln ännu inte är helt läkt,
 - e. de är smågrisar under tre veckor, lamm under en vecka eller kalvar under tio dagar, såvida de inte skall transporteras kortare sträcka än 100 km,
 - f. de är hundar och katter under åtta veckor om de inte åtföljs av moderjuret,
 - g. de är hjorddjur med basthud.
3. Sjuka eller skadade djur får dock anses vara i skick att transporteras om
 - a. de är lätt skadade eller sjuka och transporten inte orsakar ytterligare lidande; om tveksamhet råder skall veterinär rådfrågas,
 - b. de transporteras för de syften som avses i rådets direktiv 86/609/EEG (1) om skadan eller sjukdomen är del av ett forskningsprogram,
 - c. de transporteras under översyn av veterinär för eller efter behandling eller diagnos; sådan transport skall dock bara tillåtas om djuren i fråga inte utsätts för onödigt lidande eller dålig behandling,
 - d. det är fråga om djur som har genomgått veterinära ingrepp enligt lantbrukspraxis, t.ex. avhorning eller kastrering, förutsatt att såren är fullständigt läkta.
4. Djur som blir sjuka eller som skadas under transport skall åtskiljas från övriga djur och ges akutvård så snart det är möjligt. De skall få lämplig veterinärbehandling och om nödvändigt nödslaktas eller avlivas på ett sätt som inte orsakar dem onödigt lidande.
5. Lugnande medel får inte användas på djur som skall transporteras såvida det inte är absolut nödvändigt för att säkerställa djurens välbefinnande, och får i så fall enbart användas under överinseende av veterinär.
6. Lakterande hondjur av nötkreatur, får och get som inte transporteras med sin avkomma skall mjölkas minst var 12:e timme.

³ Jordbruksverkets vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Djurskydd. dnr: 5.2.17-4470/14.

⁴ Jordbruksverkets vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga Djurtransporter. dnr: 31-2401/09.

⁵ Rådets förordning (EG) nr 1/2005 av den 22 december 2004 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden och om ändring av direktiven 64/432/EEG och 93/119/EG och förordning (EG) nr 1255/97.

⁶ Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:2) om transport av levande djur, saknr L 5.

7. Kraven i punkterna 2 c och 2 d gäller inte för registrerade hästdjur om syftet med transportererna är att förbättra hälsan och välbefinnandet vid födseln, eller för nyfödda föl med deras registrerade ston, under förutsättning att djuren i båda fallen ständigt åtföljas av en skötare som ägnar sig åt dem under transporten.

Särskild transport – transport av djur som bedöms klara en transport enligt punkt 1, 3a och 4 ovan, när extra förutsättningar ges. Det kan till exempel handla om att djuret transporteras i eget fack med strö som ger en mjuk bädd, djuret inte lastas på eller av via lutande ramp, att transporten inte omfattar flera stopp med lastningar av ytterligare djur och att vägen fram till avlivningen på slakteriet är anpassad och skonsam för djuren. Vid tveksamhet om djurens lämplighet för transport ska råd från veterinär följas.

Transporter av djur kan genomföras av primärproducenten under vissa förutsättningar även om primärproducenten inte är registrerad transportör. En primärproducent får genomföra en transport av sina djur med eget transportmedel då avståndet understiger 50 km från djurens egen anläggning. Transporten ska dock genomföras så att djuren inte riskerar att skadas, eventuell skada förvärras eller att de orsakas onödigt lidande. Djuren ska också vara i skick att transporteras (se artikel 3 i EG 1/2005 och 1 kap. 7 § i L 5), d.v.s. bilagan i djurtransportförordningen ovan är inte undantagen. Även krav på transportmedlet, lastning och avlastning ställs (3 kap. 1 § och 4 kap. 2 § i L 5).

3. Tillämplig lagstiftning

Grunden för djurskyddskontroll på slakteri finns i de EU-förordningar som beslutades under 2004 (det så kallade hygienpaketet). Hygienpaketet innebar ett utökat ansvar för besiktningsveterinärerna när det gäller kontroll av djurskydd på slakteri och en ny titel, officiell veterinär (OV). Hygienpaketet är anpassat till hur djurskyddskontrollen är utformad i andra EU-länder än Sverige varför regeringen 2006 kom med en proposition för hur dessa förordningar ska tillämpas i Sverige⁷. Slutsatsen i propositionen blir trots det utökade ansvaret som OV fått för djurskyddskontrollen på slakteri att kontrollen i stort inte behöver revideras.

EU-förordningarna som styr djurskyddskontrollen på slakterier är följande.

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 854/2004 av den 29 april 2004 *om fastställande av särskilda bestämmelser för genomförandet av offentlig kontroll av produkter av animaliskt ursprung avsedda att användas som livsmedel.*
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) Nr 882/2004 av den 29 april 2004 *om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd.*

EU-förordningarna kompletteras av djurskyddslagen (1988:534), djurskyddsförordningen (1988:539) samt Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2008:67) *om offentlig djurskyddskontroll*, saknr L 44.

⁷ Regeringens proposition 2005/06:128, Anpassning till nya EG-bestämmelser om livsmedel, foder, djurhälsa, djurskydd och växtskydd m.m. Överlämnad till riksdagen den 9 mars 2006.

4. Ansvarsfördelning inom kontrollområdet

Ansvaret för djurskyddskontrollen på slakterier är fördelat på flera myndigheter.

Jordbruksverket utövar med stöd av 63 § djurskyddsförordningen offentlig kontroll genom att samordna övriga kontrollmyndigheter och ge stöd, råd och vägledning till dem.

Länsstyrelserna är genom 59 § djurskyddsförordningen behöriga myndigheter att utföra offentlig djurskyddskontroll. De har alltså det grundläggande ansvaret för kontroller inom länet, inklusive vid slakterier. Vidare har länsstyrelsen ansvaret att fatta beslut om föreläggande, förbud och rättelse enligt 26 § djurskyddslagen.

Enligt 61 § djurskyddsförordningen är det Livsmedelsverkets officiella veterinärer och de officiella assistenterna vid slakterier som utövar de djurskyddskontroller som föreskrivs i förordning (EG) nr 854/2004. Vidare ska OV genom inspektion verifiera djurskyddet på slakteri och kan i akuta situationer fatta nödvändiga beslut med stöd av 32 a § djurskyddsförordningen.

Länsstyrelsen genomför kontroller⁸ i primärproduktionen, på slakterier och av djurtransporter. Vad gäller platsen djuren kommer ifrån är det länsstyrelsen ensam som är kontrollmyndighet för djurskyddet.

Detta innebär att OV bör överlämna information till länsstyrelsen

- vid beslut eller påpekanden (i kontrollrapport), gentemot slakterier, där bristen inte rättats till vid efterföljande inspektion,
- vid brister som kräver revision av slakteriet, och
- vid brister som upptäcks på transporten. Notera att OV inte bör utföra planerade kontroller av transportfordon, utan endast göra kontroll av transportfordon när misstanke om djurskyddsbrist finns.
- Om OV gör iakttagelser på djuren som kan tyda på brister i djurskyddet i primärproduktionen och som OV bedömer behöver följas upp bör informationen lämnas vidare till behörig länsstyrelse (se avsnitten [5.2](#), [6](#) och [10](#)). Om misstanken kan avstyrkas genom att primärproducenten lämnat med dokumentation eller OV på annat sätt kan avskryva misstanken behöver inte information lämnas vidare till länsstyrelsen ([se avsnitt 5.2.1](#)).

Brister eller misstanke om brister i djurskyddet finns om OV gör bedömningen att någon punkt i respektive bedömningsdel inte är uppfylld.

⁸ EU-förordning EG nr 854/2004 ska tillämpas tillsammans med EUs kontrollförordning EG nr 882/2004 vilket bland annat betyder att kontroller ska genomföras riskbaserat.

5. Ansvarsförhållandet i livsmedelskedjan

5.1 Grundförutsättningar

Ett bra och konstruktivt samarbete mellan alla inblandade parter i kedjan är viktigt för att säkerställa att säkra livsmedel produceras med ett gott djurskydd. Primärproducenten är första länk i kedjan och har ansvaret för att djur som anmäls till slakt för att bli livsmedel är i skick att transporteras. Vid lastningen är både primärproducenten och transportören/chauffören ansvariga för vilka djur som lastas. Under transporten är det transportören/chauffören som har ansvaret för att transporten går rätt till för att säkerställa ett gott djurskydd. Vid avlastningen är det transportören/chauffören och slakteriet som har ansvaret. Efter avlastningen övergår ansvaret till enbart slakteriet.

Vid bedömningarna som OV gör vid sin kontroll, bör det tas med i beräkningen att djur som skickas till slakt kan skilja sig mycket åt beroende på en mängd faktorer. Exempelvis skiljer sig djuren åt i hur de sätter muskler och lagrar fett beroende på ålder, ras och antalet avkommor som de producerat. Dessa aspekter måste vägas in och djuren bör bedömas utifrån sina respektive förutsättningar och kan inte fullt ut jämföras med varandra. Grundkraven för samtliga djur är dock att de ska vara dels ”i skick att transporteras”, dels ”lämpliga som livsmedel”.

5.2 Arbetsgången vid OV:s kontroll av djurskydd - innehåll och omfattning

5.2.1 lakttagelser på djuren

OV gör en djurskyddsbedömning vid sin kontroll på slakteriet. Till hjälp för bedömningen av djuret finns bedömningsdelen till den här vägledningen ([se avsnitt 10](#)). De upptagna djurbedömningarna täcker inte alla tänkbara problem, utan består av ett urval av bedömningar som särskilt efterfrågats av OV verksamma vid svenska slakterier. Grunden för när information bör lämnas till länsstyrelsen är när det finns avvikelser i förhållande till punkterna i bedömningsdelen. Detaljeringsgraden i bedömningsdelen i vägledningen har dock med avsikt begränsats till en rimlig nivå, vilket innebär att OV behöver komplettera beskrivningen av fallen med egna bedömningar. Riktlinjerna i vägledningen används alltså tillsammans med OV:s egen kompetens och erfarenhet samt eventuell medföljande dokumentation från primärproducenten för att komma till en slutsats.

OV bedömer djur som inkommer till slakt vid:

1. besiktningen före slakt, inklusive
2. kontroll av presenterad information från livsmedelskedjan till exempel medföljande dokumentation från primärproducenten, och
3. besiktningen efter slakt.

Om OV, utifrån helheten, gör bedömningen att det finns eller kan finnas brister i djurskyddet (hos primärproducent eller vid transporten) bör information om detta skickas till länsstyrelsen ([se avsnitt 6.1](#)), och kopia av den informationen bör normalt också skickas till

den som informationen berör (primärproducenten eller transportören)⁹. Detta innebär att information inte behöver skickas till länsstyrelsen om misstänkta brister i djurskyddet kan uteslutas grundat på medföljande dokument (punkt två ovan). Ett sådant dokument kan exempelvis vara en djurskyddsdeklaration, en journalanteckning, dräktighetsundersökning eller liknande, intygad av besättningsveterinär eller annan rådgivare. Det är livsmedelsföretagaren (slakteriet) som ska presentera sådan information för OV. Vidare behöver inte information skickas till länsstyrelsen om misstänkta djurskyddsbrister kan avskrivas genom annan tillförlitlig information som OV har. Det är OV som utifrån helheten avgör om information behöver skickas till länsstyrelsen eller inte.

5.2.2 lakttagelser på transportfordon

OV bör inte göra några planerade djurskyddskontroller av transportfordonet. Det är endast då det finns en misstanke om en brist på fordonet som OV bör göra en djurskyddskontroll på detta¹⁰. Färska sårskador på djuren kan vara tecken som kan motivera en kontroll av fordonets skick och djurutrymmen (utformning, djurbeläggning etc.).

5.2.3 lakttagelser på slakteriet

Planerade och händelsestyrda djurskyddskontroller som OV genomför på slakteriet omfattar inspektioner av djurens skick vid ankomst/avlastning, hantering av djur, utrustning och djurutrymmen, hållande och skötsel av djur, bedövning samt slakt och avlivning. Om det vid kontroll bedöms finnas brister i djurskyddet på slakteriet bör OV i första hand göra påpekanden (via kontrollrapporter) till slakteriet om vilken brist som föreligger och sedan följa upp att rättelse sker. I akuta fall kan OV fatta beslut med stöd av 32 a § djurskyddsförordningen. Om det krävs en revision av slakteriet eller bristen inte åtgärdats vid en uppföljande kontroll bör information lämnas till länsstyrelsen för vidare handläggning av ärendet¹¹. I normalfallet bör information, att så skett, lämnas till den som berörs (slakteriet).

Vid allvarliga brister, oavsett om de härrör från primärproduktionen, slakteriet eller transporten, kan också en åtsalsanmälan komma i fråga ([se avsnitt 8](#)).

⁹ EG 854/2004 bilaga 1 avsnitt II kapitel 1 punkt 2

- a) Om en sjukdom eller ett tillstånd som kan påverka människors eller djurs hälsa eller brister i djurskyddshänsenande upptäcks vid besiktningen, skall den officiella veterinären meddela livsmedelsföretagaren.
- b) Om det identifierade problemet uppstod i primärproduktionen skall den officiella veterinären meddela den veterinär som anlitas av den jordbruksanläggning djuren kommer från, den livsmedelsföretagare som ansvarar för denna jordbruksanläggning (under förutsättning att sådan information inte skulle påverka senare rättsliga förfaranden) och i förekommande fall den behöriga myndighet som ansvarar för övervakningen av den jordbruksanläggning eller det jaktområde som djuren kommer ifrån.

¹⁰ EG 854/2004 bilaga 1 avsnitt II kapitel IV punkterna

3. I förekommande fall skall den officiella veterinären underrätta övriga behöriga myndigheter om djurskyddsproblemen.
4. Om den officiella veterinären upptäcker att bestämmelserna om skydd av djur under transport inte respekteras, skall han eller hon vidta nödvändiga åtgärder i enlighet med tillämplig gemenskapslagstiftning.

¹¹ EG 854/2004 bilaga 1 avsnitt II kapitel IV punkterna

1. Om bestämmelserna om skydd av djur under slakt eller avlivning inte respekteras, skall den officiella veterinären verifiera att livsmedelsföretagaren omedelbart vidtar nödvändiga åtgärder för att rätta till detta och hindra att det upprepas.
2. Den officiella veterinären skall ha en proportionerlig och progressiv inställning till tvångsåtgärder, från att ge instruktioner till att sakta ned och avbryta produktionen, beroende på problemets art och allvar.
3. I förekommande fall skall den officiella veterinären underrätta övriga behöriga myndigheter om djurskyddsproblemen.

6. Information om kontrollresultat

6.1 Information till länsstyrelsen

Det är viktigt att informationen till länsstyrelsen innehåller all relevant information som behövs för den fortsatta handläggningen och prioriteringen av ärendet. Innehållet ska vara lätt att förstå och tydligt i vad som menas. Veterinärmedicinska begrepp som används i handlingar ska vara lättbegripliga eller förklaras.

Den första åtgärden länsstyrelsen har att ta ställning till när information skickas in är om det finns ett behov av att kontrollera på plats, och i så fall hur detta bör prioriteras. Det är därför viktigt att OV anger all relevant information i ärendet samt vilken bedömning som gjorts.

OV bör fylla i Livsmedelsverkets mall för information till länsstyrelsen komplett när information skickas till länsstyrelsen. Nedanstående punkter är riktlinjer för vilka delar som bör finnas med under rubriken "Beskrivning" i mallen. För vissa punkter kan det saknas information.

- Problemets allvar och varaktighet.
 - Gör beskrivningen så konkret och objektiv som möjligt. Var noga med att ange antal och mängder som du sett (exempelvis hur många skadade av totala antalet djur från en producent alternativt transport). Ta med relevanta iakttagelser från såväl besiktningen före som efter slakt.
 - Försök göra en bedömning/uppskattning av lidandets eller bristens allvarlighet och varaktighet.
 - Om möjligt beskriv vad du tror djurskyddsbristen kan ha berott på.
 - Bifogas bilder, välj de bilder som tydligt visar bristen för att begränsa mängden bilder. Förtydliga gärna med linjal eller liknande för att ge proportioner. Tänk på belysning och skuggor för att få tydliga bilder.
 - Bilägg också information från livsmedelskedjan om sådan finns.
- Information som länsstyrelsen behöver för att prioritera.
 - Kan bristen vara pågående i besättningen? Kan andra djur beröras?
 - Gör du bedömningen att länsstyrelsen behöver agera snabbt utifrån din information eller att den snarare utgör underlag för planering av framtida kontroller? I de fall misstanke finns om allvarliga djurskyddsproblem i primärproduktionen bör länsstyrelsen kontaktas omgående per telefon.
- När eller var djurskyddsbristen kan ha uppstått.
 - Ange om möjligt om du bedömer att skadan uppstått i besättningen, under transport eller på slakteri.
- Vilka åtgärder som redan har vidtagits.
 - Har du påpekat bristen tidigare eller tagit något beslut med stöd av 32 a § djurskyddsförordningen?

6.2 Information till primärproducent, transportör och slakteri

Den informationen som går till länsstyrelsen från OV, bör i normalfallet också lämnas till berörd djurhållare (primärproducenten, transportören eller slakteriet) ([se avsnitt 7](#)).

7. Relevanta sekretessbestämmelser vid kontroll av djurskydd

Beslut i djurskyddsärenden är undantagna sekretess och ska således lämnas ut. Vid begäran av övriga allmänna handlingar rörande djurskyddskontroll kan sekretess tillämpas med stöd av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, samt offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641), OSF. Det är främst 30 kap. 23 § första stycket 1 OSL som är tillämplig tillsammans med 9 § OSF samt p. 30 i bilagan till OSF. Då nämnda sekretessföreskrifter syftar till att skydda enskildas affärs- och driftsförhållanden bör dock inte primärproducenten, transportören eller slakteriet anses vara föremål för sekretessen, utan i de flesta fall kunna ta del av handlingar i sitt ärende.

Det finns dock ytterligare bestämmelser i EU-förordning (EG) nr 854/2004 bilaga 1 avsnitt 2 kapitel 1 punkt 2b¹². Primärproducenten omnämns specifikt i dessa bestämmelser, varför sekretess i ärendet kan hävdas gentemot denne om det är fråga om förundersökningssekretess enligt 18 kap. 3 § i OSL. I de flesta fall är hävdande av sekretess troligen relativt begränsad när information lämnas från OV till länsstyrelsen, eftersom en sådan information oftast gäller sådant som inte kan påverkas i efterhand. Alltså har primärproducenten mycket begränsade möjligheter att påverka åklagarens bedömning att inleda en förundersökning.

8. Åtalsanmälan

I det här sammanhanget är huvudregeln att åtalsanmälan ska göras av den som är närmast observationen. Detta betyder att OV bör göra åtalsanmälan då djurskyddsbrott misstänks och ingen ytterligare information krävs. Om det däremot krävs ytterligare information kring ärendet, så som besök hos primärproducenten eller liknande så bör ärendet överlämnas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen gör sedan en egen bedömning om vidare handläggning av ärendet. Det är alltså primärt alltid OV som gör en åtalsanmälan i uppenbara fall, vilket innebär att länsstyrelsen i normalfallet aldrig ska behöva ”skicka vidare” inkommen information från OV till åklagare utan att lägga till egen information (från utfört kontrollbesök eller tidigare sparad information som kompletterar åtalsanmälan).

Länsstyrelsen bör alltid få en kopia av en åtalsanmälan som är gjord av OV, då sådan information direkt berör deras kontrollobjekt inom samma kontrollområde. Även den som är direkt berörd det vill säga primärproducenten, slakteriet eller transportören bör kunna informeras om inte förundersökningssekretess råder, [se avsnitt 7](#).

¹² EG nr 854/2004 bilaga I avsnitt II kapitel I punkt 2 b

b) Om det identifierade problemet uppstod i primärproduktionen skall den officiella veterinären meddela den veterinär som anlitas av den jordbruksanläggning djuren kommer ifrån, den livsmedelsföretagare som ansvarar för denna jordbruksanläggning (under förutsättning att sådan inte skulle påverka senare rättsliga förfaranden) och i förekommande fall den behöriga myndighet som ansvarar för övervakningen av den jordbruksanläggning eller det jaktområde som djuren kommer ifrån.

Det är viktigt att åtalsanmälan är så utförlig och detaljerad som möjligt (faktabaserad och opartisk). Det är till exempel viktigt med en korrekt laghänvisning. Beskrivning av vad som observerats, de bedömningar som gjorts och vad som ligger till grund för dessa bedömningar (mätvärden, utseende, skador, bilder etc.) bör också finnas med.

9. Länsstyrelsens hantering av information från OV

När länsstyrelsen får information från OV, bör en riskvärdering av informationen göras. Informationen kan röra mer eller mindre allvarliga och akuta djurskyddsbrister och länsstyrelsens vidare handläggning avgörs utifrån innehållet. Informationen kan användas som en del av länsstyrelsens underlag för prioritering bland djurskyddskontrollobjekten. Som tidigare nämnts bör länsstyrelsen, i normalfallet, inte göra en åtalsanmälan enbart med stöd av det underlag som inkommer från OV ([se avsnitt 8](#)).

10. Djurbedömningar

10.1 Drivning av djur

Kontrollen bör omfatta:

- Att drivning sker utan slag, användning av regelmässiga skrik eller andra höga skarpa ljud.
- Att paddlar och drivskiva inte används på ett otillåtet sätt.
- Att elektrisk pådrivare endast används i undantagsfall och bara på vuxna nötkreatur och vuxna grisar. Användning på övriga djurslag är inte tillåten.
- Om elektrisk pådrivare används får endast enstaka impulser av högst en sekunds varaktighet ges, att de endast ges på baddelsmuskulaturen och att djuren som får impulsen har fri väg framåt.
- Att stiften på elektriska pådrivare är avrundade.
- Att huden på grisar är fri från märken av elektrisk pådrivare (konstateras efter slakt).
- Att slaktkroppen är fri från blödningar och andra skador (exempelvis blödningar eller bruten svans) uppkomna från otillåten drivning.

Vägledning

Personal som driver djur ska hålla sig snett bakom djuren för att underlätta drivningen. Djur får inte agas, lyftas eller dras i huvudet, horn, öron, ben, svans, hud, päls eller hanteras på annat sätt som kan orsaka dem smärta eller lidande i samband med transporten. Användning av elektrisk pådrivare bör ske mycket restriktivt. Uttrycket ”endast i undantagsfall” i föreskrifterna bör tolkas som att elektrisk-pådrivare används med stor försiktighet som en sista utväg om inte drivskiva eller annat hjälpmedel fungerar. Det finns i lagstiftningen ingen angiven högsta tillåtna andel av djuren som elektrisk-pådrivare får användas på. Som en tumregel kan konstateras att om elektrisk-pådrivare i genomsnitt används på mer än 10 % av djuren är detta inte i enlighet med lagstiftningen då användningen bör ligga betydligt lägre än så. Elektrisk-pådrivare ska aldrig användas som redskap för att aktivt och systematiskt driva på djuren. El-stötarna får inte upprepas om djuret inte reagerar på dem genom att röra sig framåt. Det är endast tillåtet att använda elektrisk-pådrivare på vuxna djur. Nötkreatur anses normalt vara vuxna från och med 16 månader. Grisar betraktas normalt som vuxna från och med de är 9 månader. Slaktgrisar ska normalt inte betraktas som vuxna grisar. Elektrisk-pådrivare får inte användas av primärproducenten.

10.2 Svansskador hos grisar

Kontrollen bör omfatta:

- Att allmäntillståndet är opåverkat
- Att svansskador saknas alternativt är avläkta
- Att inga kraftiga svansskador som inte är avläkta (såriga, kraftigt svullna) förekommer
- Att ingen misstanke om svanskupering föreligger

Vägledning

Många länder kuperar svansar rutinmässigt för att undvika svansbitningsproblem trots att det i EU bara får göras efter veterinär inrådan och som en sista utväg.

Svanskupering är helt förbjudet i Sverige.

Om en djurägare har vidtagit nödvändiga åtgärder och sett till att svansarna är avläkta före transport bör djurskyddet anses vara uppfyllt.

Om många grisar från samma primärproducent upptäcks med avläkta svansskador, eller där svanskupering misstänks bör OV informera länsstyrelsen i de fall ingen ytterligare information från livsmedelskedjan finns. Har dock sådan information medföljt av vilken det framgår en rimlig förklaring exempelvis genom dokumentation från besättningsveterinär eller annan rådgivare behöver ingen information lämnas till länsstyrelsen. Sådan dokumentation kan utgöras av åtgärdsplan, djurskyddsdeklaration etc. ([se avsnitt 5.2.1](#))

Om grisar upptäcks med kraftiga svansskador som inte är avläkta bör länsstyrelsen informeras även i de fall där ytterligare information från livsmedelskedjan har inkommit. I dessa fall måste även en bedömning göras om djuret var i transportabelt skick eller inte. Grisar med stora öppna sår, kraftig svullnad eller påverkat allmäntillstånd bör inte transporteras.

Svansbitning kan också förekomma vid uppstallning på slakteri. Slakteriet ska i dessa fall se till att drabbade djur slaktas med förtur. Vid återkommande problem med svansbitning på slakteriet bör länsstyrelsen informeras.

10.3 Bråck hos grisar

Kontrollen bör omfatta:

- Att grisens allmäntillstånd är opåverkat
- Att bråck som förekommer är utan sår eller andra skador
- Att bråck inte släpar i marken när grisen går normalt
- Att grisar med bråck (oavsett storlek) inte är uppenbart negativt påverkade av det (inte kan röra sig normalt eller inklämt bråck som påverkat hull och tillväxt).
- Att grisar med navelbråck har bråck som är under 20 cm i diameter, eller
- Att grisar som har navelbråck mellan 20-30 cm i diameter har transporterats under gällande undantag från transportförordningen.

Vägledning

Som hjälp i bedömningen kan diametern på bråcket användas för att avgöra om det är ok att transportera grisen. Om bråcket är under 20 cm i diameter är oskadat och i övrigt inte påverkar grisen negativt kan den transporteras in till slakteriet. Om bråcket har en storlek mellan 20 till 30 cm ska djuren ha haft särskild transport, [se avsnitt 2](#). Slaktgrisar med bråck som är större än 20 cm i diameter löper stor risk att bråcken skadas eller kläms under transport, och en sådan gris kan därtill ofta ha haft problem med att röra sig obehindrat. Grisar med såriga bråck får lätt dessa sår upprivna under transport och ska därför normalt inte transporteras. Såriga bråck som bedöms ha medfört nedsatt välfärd för grisen redan hos primärproducenten, bör underrättas till länsstyrelsen. Det kan då bli aktuellt med både djurägaransvar (primärproducenten borde ha behandlat eller avlivat grisen) och transportörsansvar (transportören borde inte ha tagit med grisen på transporten). I grava fall – stora bråck med sår som inte är helt färska utan som tyder på att problemet funnits en längre tid – kan åtalsanmälan vara aktuellt ([avsnitt 8](#)).

10.4 Bogsår hos grisar

Kontrollen bör omfatta:

- Att grisarnas rörelseförmåga och allmäntillstånd är opåverkade
- Att grisarna saknar tecken på bogsår eller har små bogsår (under 2 cm i diameter)
- Att tidigare bogsår är helt avläkta eller är ytliga.
- Att grisar med bogsår med en diameter på 2-5cm haft särskild transport (exempelvis eget fack med extra strö), [se avsnitt 2](#).
- Att inga grisar med större bogsår än 5 cm i diameter förekommer.

Vägledning

Bogsår ses framför allt på suggor, vilka inte sällan förlorat i hull under digivningen. Bogsåren blir lätt infekterade och ibland uppstår bölder, antingen på bogen eller någon annanstans där infektionen fått fäste. Ett djupt bogsår kan leda till bakteriemi och tecken på generaliserad infektion med allmänpåverkan på djuret. Allvarliga bogsår i sig anses medföra betydande smärta för det drabbade djuret.

10.5 Inväxta horn

Kontrollen bör omfatta:

- Att djuret inte har horn som ligger an mot öga
- Att djuren saknar tryckskador av horn eller tidigare horn.
- Att djuret inte har horn som växt genom huden

Vägledning

På nötkreatur som inte avhornats, eller som avhornats på ett inkorrekt sätt, fortsätter hornen att växa. Hornens tillväxttakt beror bl.a. på ras, ålder, utfodring, temperatur och ljusförhållanden. Något förenklat kan sägas att hornen på ett ungt djur (1-12 månaders ålder) av korthornad ras (t.ex. Holstein, SRB, Hereford) växer 1-3 cm per månad, medan hornstillväxten hos vuxna djur av samma typ kan förväntas vara c:a 1-2 cm per år. Om ett horn växer i riktning mot djurets skalle ska det sågas av i god tid innan det kommer i kontakt med djurets hud eller öga. Om så inte sker kan hornspetsen komma att ligga an mot huden. Om hornet legat hårt an mot huden en längre tid ses ofta att hårremmen blivit blekt runt hornspetsen. I nästa steg uppstår ett sår när hornspetsen fortsätter att växa in genom huden och i underliggande vävnader. Sådana sår medför smärta och blir lätt infekterade. Sådana infektioner kan även sedan spridas till andra delar av djuret. I de fall hornet vuxit så långt att det nått skallbenet (periostet) anses detta innebära stark smärta. Detsamma gäller ifall hornet vuxit in med tryck mot djurets öga (kan skickas till obduktion för åldersbestämning av skadan). Ansvar för tillsynen av hornstillväxt är alltid primärproducentens. Visst ansvar kan också belasta transportören då dessa djur normalt inte får transporteras. Vid inväxta horn, där hornspetsen kommit igenom huden, bör kroppen tas undan för utökad undersökning och dokumentation av hur djupt hornet vuxit in i kroppen bör göras. Motsvarande klassificering kan göras vid inväxta horn hos får och getter.

I grava fall, där hornet penetrerat hud eller ligger an mot öga, kan åtalsanmälan vara aktuellt ([se avsnitt 8](#)).

10.6 Förvuxna klövar eller hovar

Kontrollen bör omfatta:

- Djurens allmäntillstånd
- Att djuret kan stödja på samtliga ben
- Att djuret inte har en felväxt klöv eller hov med uppenbar felställning på benen som orsakar svårigheter att röra sig.
- Att djur med klövar eller hovar som är så långa att belastning hamnat i ballregionen snarare än på huvuddelen av klöv eller hov åtföljs av dokumentation från primärproducenten

Vägledning

På nötkreatur, får och grisar växer klövarna kontinuerligt, och behöver därför normalt verkas regelbundet. Beroende på underlaget och hur djuren i övrigt hålls inhysta kan graden av naturligt slitage variera, och det är därför svårt att ange något exakt lämpligt verkningintervall för alla djurkategorier. Problem ses främst hos vuxna djur, d.v.s. kor, tjurar, tackor, baggar, suggor samt galtar. Klöv-/hovhornets tillväxttakt är alltså individuell och påverkas av belastning, slitage, utfodring, miljö, ålder, ras och genetiska anlag. Sulhornets tillväxttakt beror till stor del på vilket underlag djuret vistas på. Normalt är tillväxten c:a 0,5 cm per månad, men kan extrema fall såsom ”snabelsko-klövar” vara upp till 5 cm per månad hos nöt. Djur som går på djupströbädd kan t.ex. behöva verkas oftare, eftersom slitaget där är mindre. Om klövarna inte verkas eller slits kommer de att växa sig allt längre, och i grava fall också börja vrida sig uppåt, varvid slitaget minskar ytterligare. Hos t.ex. nöt är hornet i tån relativt hårt och belastningen av kroppstyngden är störst baktill, vilket innebär att slitaget normalt är störst på klövarnas bakre delar. Allteftersom klövhornet växer och klöven blir längre blir tåvinkeln spetsigare och vinkeln på benet vid tån bryts bakåt. Ju längre den förvuxna klöven/hoven är, desto mer flyttas djurets tyngdpunkt bakåt, med ökad belastning vilket ökar slitaget på denna del. Denna ökade belastning kan klämma den kärl- och nervförsedda läderhuden mellan klövbenet och klövkapseln, vilket är medför lidande för djuret och kan orsaka blödningar i sulan och defekter i klövkapseln, s.k. klövsulesår.

Om för långa eller felaktigt verkade klövar leder till att djuret tvingas förändra sin benställning så kan man utgå ifrån att detta medför lidande för djuret. Detta eftersom påfrestningarna på djurets senior och leder kan bli stor, inte minst för tyngre djur. Även förhållandevis nätta djur kan dock drabbas av smärta till följd av förvuxna klövar.

Det kan i vissa fall vara motiverat att ett djur med långa klövar ändå skickas till slakt. Om djuren åtföljs av dokumentation behöver inte länsstyrelsen informeras ([se avsnitt 5.2.1](#)). Om de dock uppvisar kraftig hälta trots att de åtföljs av en förklaring bör länsstyrelsen få information. Djur med förväxta klövar eller hovar kan behöva extra förutsättningar för att klara en transport, [se ”särskild transport” i avsnitt 2](#).

I grava fall, där djuret bedöms ha haft svårt att stå eller gå under en längre tid, kan åtalsanmälan vara aktuellt ([se avsnitt 8](#)).

10.7 Bedövning och avblodning av fjäderfä

Kontrollen bör omfatta:

- Att djuret är korrekt och tillfredställande bedövat.
- Att djuret är korrekt avblodat efter bedövning.

Vägledning

Alla fåglar ska bedövas och avlivas (avblodas) på ett korrekt sätt för att undvika onödigt lidande. Båda sidors halspulsådror ska vara avskurna för att inte avblodningen ska ske för långsamt, då risken finns att fåglarna vaknar upp innan de är helt avblodade. Detta ska slakteriet kontrollera visuellt för varje djur vilket ska framgå av deras standardrutiner. Det finns inte några hinder för att vid avblodningen helt skilja huvudet från kroppen. Det som inom branschen benämns ”rödskinn”, är en form av dålig avblodning som i många fall är kopplad till yttlig hudrodnad vilket uppstår som ett resultat av värmepåverkan i skållen. Traditionellt har man bedömt att de här fåglarna varit levande (d.v.s. haft fungerande blodcirkulation) vid skållning. Det finns dock idag bedövningsmetoder som innebär hjärtstopp (el i vattenbad vid låga frekvenser) alternativt ger irreversibel bedövning även om hjärtat fortfarande slår en tid efter bedövningen (hög koncentration koldioxid i gasform). Därför går det inte att dra slutsatsen att fåglar med generell hudrodnad har varit helt eller delvis vid medvetande när de passerat genom skållkaret. Företaget ska kunna visa att de har rutiner som säkrar att dåligt bedövade eller obedövade fåglar bedövas om före avblodning och att fåglar som inte avblodats upptäcks, d v s att ostuckna djur med generell hudrodnad inte förekommer.

Dåligt bedövade eller obedövade fåglar ska bedövas om före avblodning. (Se EFSA Journal 2013;11(12):3521 – för en summering av de viktigaste indikatorerna för bedömning av bedövningen vid olika punkter: direkt efter bedövning, före snitt/stick, efter snitt/stick.)

Rutiner ska finnas för att upptäcka fåglar som inte avblodats i tid innan de förs in i skållen. Båda sidors halspulsådror ska vara avskurna och det finns inte några hinder för att vid avblodningen även totalt skära av huvudet. Bristande avblodning kan t.ex. bero på att avblodning med automatisk stickning inte alltid ger korrekt avskärning av båda sidornas halspulsådror eller andra problem med utrusning eller handhavande. Det blir särskilt allvarligt om den nödvändiga och föreskrivna visuella kontrollen av bedövning och avblodning inte görs.

Om ett slakteri får problem med dålig avblodning (rödskinn) bör slakten stoppas utan dröjsmål. Om detta inte görs av företaget, kan OV med stöd av 32 a § djurskyddsförordningen besluta om att avbryta verksamheten och länsstyrelsen bör informeras. Om problemet upprepas eller förvärras vid samma slakteri bör länsstyrelsen informeras (se avsnitt 6.1) och vid grava fall, d.v.s. då fler än enstaka fåglar är dåligt avblodade eller visar tecken på medvetande under eller efter avblodning, kan åtalsanmälan vara aktuell ([se avsnitt 8](#)).

10.8 Upptäckt av döda djur vid ankomst (fjäderfä)

Kontrollen bör omfatta:

- Hur stor andel av djuren, som dött under transporten och uppstallning (oavsett dödsorsak).
- Orsaken till dödligheten, när den är märkbart förhöjd, eller vid fynd av konkreta djurskyddsbrister.

Vägledning

Fjäderfän döda vid ankomst (DOA) innefattar djur som dör mellan infångning före lastning och bedövning på slakteriet. Detta innebär att självdöda fåglar i detta sammanhang omfattar inte bara transportdödlighet, utan även dödlighet som inträffat i väntan på transport samt under uppstallningen på slakteriet.

OV bör undersöka saken närmare när dödligheten (i en transportbil, en del av en transport, en grupp som slaktats en dag eller en grupp som helhet) är märkbart förhöjd. Då döda djur kan ses redan vid avlastningen av lådor/containrar bör OV inte vänta på slutsiffrorna för att göra denna fördjupade undersökning. Ökad dödlighet hos fjäderfä är ett tecken som förekommer vid i stort sett all sjuklighet och andra extra påfrestningar. När detta iaktas i samband med transport och slakt är det därför rimligt att försöka samla in mer information om de döda fåglarna, och om möjligt fastställa orsaken till att de dött. Obduktion av ett urval av fåglar kan då vara nödvändigt.

Att enstaka djur dött under transporten kan bero på andra faktorer och inte alltid vara på grund av djurskyddsbrister under lastning, transport eller väntetid på slakteri (dödsorsaken kan behöva fastställas med obduktion). All dödlighet där det finns skäl att anta att djurskyddslagstiftningen inte följts, bör dock undersökas. Kontrollen bör då om möjligt omfatta: eventuella skador, vilka kan tyda på att fåglarna inte infångats och/eller lastats korrekt, belägningsgraden i transportmodulerna (överbeläggning), väntetiden på slakteriet eller den totala tiden utan tillgång till vatten och foder, otillfredsställande termisk komfort – t.ex. kalla/våta fåglar, dåligt anpassad ventilation under transport eller uppstallning (fåglar med hypo- eller hypertermi), förekomst av skador eller övrigt som tyder på brister i handhavande/framförande av fordonet och annat (se i övrigt nedan).

OV bör informera länsstyrelsen när andelen självdöda fåglar i en grupp är 1 % eller mer. Om konkreta djurskyddsbrister som kan antas ha orsakat dödligheten upptäcks, bör OV informera länsstyrelsen, oavsett hur stor dödligheten är. Likaså om djurskyddsbrister misstänks men OV inte har tillräckligt med information för att bedöma dem. Om dödligheten är mycket hög och djurskyddsbrott misstänks, kan åtsalanmälan vara aktuell (se avsnitt 8). Det kan vara lämpligt att OV (utöver information som skickas direkt vid gjorda fynd) skickar uppgifter om all eventuell dödlighet till länsstyrelsen, t ex månadsvis (eller annan tidsperiod efter överenskommelse med länsstyrelsen).

Förhöjd dödlighet, oavsett nivå och andra fynd, bör föranleda en fördjupad undersökning/kontroll om det inte är uppenbart vad dödligheten beror på. I dessa fall kan det vara lämpligt att beskriva om och på vilket sätt bedömning gjorts angående:

1. Flockens hälsostatus före transport, d.v.s. om djuren varit friska och i gott skick (t.ex. bra befjädrade) innan lastning påbörjats, eller om det finns tecken som tyder på att uppfödaren inte säkerställt att sjuka eller skadade djur plockats undan och avlivats före transport.
2. Djurens ras (hybrid) och ålder.
3. Eventuella skador som tyder på brister i hanteringen av djuren vid lastning (varsam hantering av djuren, korrekt bandhastighet på eventuell lastmaskin, o.s.v.).
4. Omgivningstemperatur före och under lastning, transport och uppställning på slakteri, och även luftfuktigheten under samma period.
5. Typ av transportmoduler och beläggningsgraden i transportmodulerna.
6. Transporttidpunkten (dag/natt).
7. Typ av transportfordon, och då i synnerhet om ventilationen på fordonet är otillfredsställande, se avsnittet om termisk komfort nedan.
8. Transporttid (hur länge djuren transporterats).
9. Uppställningstid (hur länge djuren varit uppstallade på slakteriet).

Termisk komfort

Ventilationen i fordon som används för fjäderfätransporter är extremt viktig för att föra bort den värme och fuktighet som djuren, framförallt slaktkycklingar, producerar: Värphöns som transporteras till slakt producerar inte lika mycket värme som en slaktkyckling, vilket kan ge problem vintertid och då djuren är dåligt befjädrade.

För att säkerställa djurens termiska komfort vid transport, är det viktigt att de skyddas mot såväl värme som kyla. Det är därför viktigt att känna till de kritiska punkterna i ett mekaniskt ventilerat fordon. Det får inte bli för varmt längst fram i fordonet, där luftströmmarna vanligen är minst. Det får inte heller bli för kallt vid luftinsläppen längst bak. Då naturligt ventilerade fordon eller mekaniskt ventilerade fordon utan påslagna fläktar står still, är luftgenomströmningen i fordonet minimal. Värmen tenderar att stiga uppåt till de övre delarna av fordonet, där temperaturen vid varm väderlek kan bli mycket hög. Se i övrigt den [EU-gemensamma vägledningen](#) "Nätverksdokument om fjäderfäns välbefinnande under transport till slakt" om ventilation (bilaga 9) samt "Vägledning för provtagning vid termisk stress", (bilaga 8).

10.9 Hull

Kontrollen bör omfatta:

- Att allmäntillståndet är opåverkat
- Att djuret inte är kraftigt eller mycket kraftigt avmagrat
- Att djuret inte är utmärglat.

Vägledning

Hullbedömning efter slakt baseras på en visuell uppskattning av förekomst av muskelatrofi, fett på kroppen och fettdepåer inne i kroppen runt organen. Att djur är magra kan ha andra orsaker än djurskyddsproblem t.ex. tidigare sjukdom, handjur efter betäckningssäsong, hondjur efter avvänjning, unga ej slaktmogna djur och äldre djur. Magra djur med gott allmäntillstånd behöver alltså inte alltid vara ett djurskyddsproblem men kan vara det, beroende på avmagringsgrad och orsak.

Utmärgling

Begreppet ”utmärgling” kan bara användas när djuret undersökts efter slakten eftersom det främst anses vara en patologisk-anatomisk diagnos. Ett utmärglat djur har ingen synlig fettväv och de fettdepåer som normalt finns på hjärtat och i benmärgen är obefintliga och har blivit till en gelatinartad vävnad (serös atrofi).

Vid de fall där information skickas till länsstyrelsen bör följande punkter noteras:

- 1- Djurets allmäntillstånd.
 - 2- Hur många djur som är avmagrade från samma besättning.
 - 3- Grad av avmagring och om djuret är utmärglat.
 - 4- Om det finns uppgifter - hur ofta det förekommer avmagrade djur från samma besättning/djurägare med liknande problem tidigare.
 - 5- Djurets rastillhörighet och ålder, storlek i förhållande till förväntad storlek vid aktuell ålder.
 - 6- Ev. laktationsstatus och dräktighetsstadium.
 - 7- Slaktvikt, klassning
 - 8- Tecken på sjukdom eller andra observerade förklaringar till avmagringen.
-

Hullbedömning av nötkreatur

Hullet bedöms på nötkreatur genom att titta på skelettstrukturer och muskulatur enligt följande:

- ryggkotorna och deras utskott samt området under sidoutskotten,
- höft- och bärbensknölar,
- området mellan höftknölar och mellan höft- och bärbensknölar,
- utrymmet mellan svansfäste och bärbensknölar.

Vid hullbedömningen bedöms fettansättningen främst vid ländryggen, men hänsyn tas också till området kring svansrot och bärbensknölar. I bedömningen ska hänsyn tas till ras, ålder och kön samt andra faktorer som påverkar hullet (se vidare avsnitt 5.1).

Hull bedöms enligt följande:

Normalhull:

Bedömning av levande djur: Jämn längs ryggen, revbenen syns och känns vid tryck men de ska inte ligga direkt under huden, d.v.s. det finns muskelvävnad mellan huden och revbenen. Fettet runt svansroten börjar kännas ”svampigt”. Jämn/platt/rak rygg. Manken verkar rundad över taggutskotten. Hals och bog övergår mjukt i resten av kroppen.

Lindrigt till måttligt avmagrat:

Bedömning av levande djur: Begränsad mängd muskelvävnad. Kotorna längs rygglinjen är framträdande. Djuret är tunt. Individuella kotor kan kännas, men är inte lika skarpa som hos magra djur. De korta revbenen kan utskiljas individuellt vid beröring, och känns relativt vassa. Individuella revben kan urskiljas visuellt.

Bedömning vid köttbesiktning: Fett kring hjärtat och i bäcken. Fett saknas eller förekommer sparsamt på övriga kroppen.

Kraftigt avmagrat:

Bedömning av levande djur: Hela kroppen är extremt tunn och skelettstrukturer är synliga och skarpa vid beröring. Pälsen kan vara matt och tufsig. Djupa hålrum runt svansfästet. Ingen fettvävnad känns. Bäckben, revben och övriga utstickande skelettdelar kan lätt palperas.

Bedömning vid köttbesiktning: Mycket begränsad muskelvävnad. Det finns fett runt hjärtats kranskärl och lite fett i bäcken men saknas i övrigt på kroppen eller förekommer mycket sparsamt. Fettdepåer runt hjärtats kranskärl och benmärgen är inte gelatinartade.

Mycket kraftigt avmagrat/utmärglat:

Bedömning av levande djur: Inget fett eller muskler kan kännas. Hela kroppen är extremt tunn och alla skelettstrukturer är synliga och mycket skarpa.

Bedömning vid köttbesiktning: Mycket begränsad muskelvävnad (kraftig muskelatrofi). Fettdepåer runt hjärtats kranskärl och benmärgen är gelatinartad. Ingen synlig fettväv på slaktkroppen.

Hullbedömning av får och lamm:

Vid levandedjurbesiktningen av får och lamm är det oftast svårt att göra en hullbedömning på det levande djuret. Ullen gör att det är svårt att med blotta ögat avgöra djurets hullstatus, man bör därför känna på djuren. Detta kräver oftast att man går in i boxen till djuren vilket kan orsaka stress för djuren, kräver assistans, tar lång tid och utsätter djur och personal för onödiga risker. Den faktiska hullstatusen framgår vid köttbesiktningen.

Samma hullskala används oavsett ras vid hullbedömning av får. Det kan dock vara stor skillnad i muskelform/fyllnad mellan olika raser, ex mellan mjölk- och köttras. Höjden på tornutskottet varierar också mellan individer och olika raser.

Hullskalan normalhull till mycket kraftigt avmagrad används på slakteriet vid besiktningen post mortem. I vägledningen finns även bedömningar som kan göras på levande djur, detta främst för att ge primärproducent och transportör en vägledning till vilka djur som kan tas med in till slakteri. Vid hullbedömning av levande djur ute i besättningar används hullpoäng 1-5. Skalan kan dock sägas börja på 0 då djur som är mycket kraftigt avmagrat/utmärglat kan få poäng under 1 även ute på gård. De båda skalorna är inte direkt översättbara men kan anses motsvara varandra enligt nedan.

Hullet bedöms enligt följande:

Normalhull: (3 på levande djur)

Bedömning av det levande djuret: Varje individuellt tvärutskott går fortfarande att känna men ändarna är väl avrundade och täckta med muskel- och fettlager. Det går att få in fingrarna under men inte mellan tvärutskotten. Ryggmuskeln är fylld, täckt med ett fettlager och känns som en rak eller något konvex yta mellan tornutskott och tvärutskott.

Bedömning vid köttbesiktning: Ingen synbar muskelatrofi. Förekomst av kroppsfett och rikligt med fett på och kring hjärtat samt i bäcken.

Lindrigt till måttligt avmagrat: (2-1 på levande djur)

Bedömning av det levande djuret: Tvärutskottens ändar är avrundade och täckta med lite muskler under huden. Det är lätt att komma in mellan och under tvärutskotten med fingrarna. Ryggmuskeln känns konkav.

Bedömning vid köttbesiktning: Fett på och kring hjärtat och i bäcken. Fett saknas eller förekommer sparsamt på övriga kroppen. Lindrigt till måttlig muskelatrofi.

Kraftigt avmagrat: (<1-0,5 på levande djur)

Bedömning av det levande djuret: Tvärutskottens ändar är endast täckta av hud. Det är mycket lätt att få in fingrarna mellan och under tvärutskotten. Ryggmuskeln är liten och mycket tunn. Kotkropparna känns genom muskeln. Alla tornutskott känns tydligt under skinnet och spetsen går att hålla i med fingrarna.

Bedömning vid köttbesiktning: Tydlig muskelatrofi. Det finns endast sparsamt med fett på hjärtat och i bäcken och saknas på kroppen

Mycket kraftigt avmagrat/utmärglat: (<0,5 på levande djur)

Bedömning av det levande djuret: Om djuret saknar ull syns att hela kroppen är extremt tunn och alla skelettstrukturer är synliga och känns mycket skarpa.

Bedömning vid köttbesiktning: Mycket begränsad muskelvävnad (kraftig muskelatrofi). Fettdepåer på hjärtat och i benmärgen är mycket sparsamt, rosafärgat och gelatinartat. Ingen synlig fettväv på slaktkroppen.

Hullbedömning av gris:

Den levande grisens hull kan bedömas genom palpation av ryggrad, bogblad, höftben och revben. Genom att bedöma hur lätt eller svårt det är att känna dessa benstrukturer kan man uppskatta grisens fettdepåer.

Hullbedömningen av suggor är olika beroende på var i laktationen suggan befinner sig. Vad som är normalt och bra hull är olika beroende på om suggan just ska grisa eller om hon fött upp en stor kull med kultingar. Hon bör naturligtvis ha mer reserver inför grisningen än vad hon normalt har efter att ha gett di i fyra veckor eller längre till en stor kull. Det är naturligt att suggors hull varierar med dräktighet och digivning, även om man ska försöka hålla suggans hull så jämt som möjligt.

Hullet bedöms enligt följande:

Normalhull:

Bedömning av levande djur: Om benstrukturerna känns vid fast tryck med handen är grisen i normalhull.

Lindrigt till måttligt avmagrat:

Bedömning av levande djur: vid lätt tryck med handen känns ryggraden, bogbladskammen, höftben och revben.

Kraftigt avmagrat:

Bedömning av levande djur: Revben, ryggrad och höfter framträder tydligt.

Bedömning vid köttbesiktning: Mycket begränsad muskelvävnad. Benmärgen är inte gelatinartad. Tvärutskottens ändar är endast täckta av hud. Revben, ryggrad och höfter framträder tydligt.

Mycket kraftig avmagrat/utmärglat:

Bedömning av levande djur: Inget fett eller muskler kan kännas. Hela kroppen är extremt tunn och alla skelettstrukturer är synliga och mycket skarpa.

Bedömning vid köttbesiktning: Mycket begränsad muskelvävnad (kraftig muskelatrofi). Benmärgen och fettets kring hjärtat är gelatinartad.

10.10 Högdräktiga eller nyförlösta djur

Kontrollen bör omfatta:

- Att tecken på långt gången dräktighet inte kan konstateras före slakt
- Att stora foster inte förekommer vid besiktning efter slakt.
- Att djuret inte visar tecken på att ha kalvat nyligen, t.ex. genom synliga efterbördsrester eller en mycket stor livmoder som påvisas efter slakt.

Vägledning

Det är ovanligt att högdräktiga djur kommer in till slakterier. När det dock sker är det tillåtet att slakta dem, vilket ska ske utan uppstallning eller onödigt dröjsmål. Däremot är det inte tillåtet att transportera dräktiga kor eller kvigor mindre än 28 dygn före beräknad kalvning, och inte heller att transportera dem tidigare än 21 dygn efter kalvningen. Detta innebär att en högdräktig eller nykalvad ko eller kviga som kommer in till slakteriet likväl får slaktas, men att information bör skickas till länsstyrelsen med misstanke om brott mot transportreglerna. Dräktighetstiden hos nöt varierar något mellan olika raser men är normalt 280 dagar. Kött-raser har ofta något längre dräktighetstid (cirka 4-5 dagar längre) än mjölk-raser vilket kan resultera i en något större kalv.

Att avgöra hur länge ett nötkreatur varit dräktigt eller hur lång tid som förflutit sedan kalvningen är inte helt enkelt. I vissa fall är det relativt tydligt, t.ex. om kon föder en till synes fullgången kalv på transporten eller på slakteriet, eller om efterbörden hänger kvar när kon anländer till slakteriet. I andra fall är det betydligt svårare.

För att bedöma hur pass fullgången en kalv är kan man använda följande tecken:

- Behåring: Under de sista veckorna av dräktigheten utvecklas pälsen så att foster får normal kalvpäls istället för bara korta strån.
- Tänder: Fostrets framtänder har brutit igenom och syns tydligt under den/de sista veckorna före födsel.
- Storlek: Genom att mäta avståndet från hjässan till svansroten (crown-rump) på fostret kan man med relativt god säkerhet fastställa dräktighetsvecka.

Ungefärligt mått från hjässa till svansrot för respektive dräktighetsstadium hos nötkreatur av mjölk- och kött-raser:

60 cm = c:a 205 dagar = 6,5–6,7 mån; 70 cm = c:a 220 dagar = 7,2–7,5 mån; 80 cm = c:a 240 dagar = 7,8–8,0 mån; 90 cm = c:a 265 dagar = 8,5–8,7 mån; 95 cm = c:a 275 dagar = 9 mån

Eftersom det finns vissa rasvariationer är ovanstående är att betrakta som riktvärden. Detta innebär att om kalvfostret är mer än 80-85 cm långt från hjässan (med böjt huvud) till anus så finns skäl att misstänka att mindre än 28 dagar återstår till kalvningsdagen. Om fostret även i övrigt ger ett fullgånget intryck bör information skickas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har sedan möjlighet att via betäcknings-/seminjournaler och andra efterforskningar bestämma dräktighetens längd. I vissa fall kan en djurägare behöva skicka ett djur som är relativt långt gången i dräktigheten (dock före 28 dagar före beräknad kalvning). Om djurägaren skickar med betäckningsjournal eller liknande som klart visar hur långt gången kon är behöver ingen information skickas från OV till länsstyrelsen. I grava fall, t.ex. när kon/kvigan kalvat under transporten eller på slakteriet, kan åtalsanmälan vara aktuellt (se avsnitt 8).

Vid de fall där information skickas till länsstyrelsen bör följande punkter noteras

- Numret på moderdjurets öronbricka
- Fostrets längd (hjässa-svansrot) i cm.
- Fotografera hela fostret, dess tänder och klövar.
- Ras (Om inte ras säkert kan fastställas, ange om det rör sig om mjölkras, köttras eller korsning mellan dessa. Om det inte alls går att bedöma, ange det)
- Om möjlighet att väga fostret finns, notera dess vikt i kg (en nyfödd kalv väger ungefär 30-40 kg men detta kan variera mellan 25-55 kg beroende på ras)
- Diametern på ett par placentom i cm.

Kastning/spontanabort

Orsakerna till att man inte får transportera nykalvade kor är att de får en uppluckring av bäckensymfyserna inför kalvningen vilket gör bäckenet mindre stabilt, något som kan göra det svårare för kon att hålla balansen under transport, medföra smärta vid påfrestningar och därför innebära att hon inte kan anses vara i transportabelt skick.

Om en ko kastat/aborterat ett foster sent i dräktigheten gäller det bedöma i vilken utsträckning de hormonella förändringar som ger upphov till uppluckringen av bäckensymfyserna har satts igång i samband med den processen. En ko som aborterar sitt foster i 7:e månaden eller senare kan förväntas ha lika kraftig bäckenuppluckring som en ko som kalvar efter fullgången dräktighetstid. De hormonella förändringarna är däremot vanligen tämligen små före 7:e månaden. Från och med 7:e månaden påminner kastningen oftast mer om en förlossning, med hormonella förändringar och därmed sammanhängande uppmjukning av ligamenten kring bäckenet. Detta innebär att en kastning i 7:e månaden i detta avseende är att betrakta som en förlossning och dessa djur ska således inte transporteras förrän tidigast tre veckor efter "förlossningen" (kastningen).

Även vid kastningar före 7:e månaden är det ändå inte givet att kon är lämplig att transporteras direkt efter kastningen, eftersom kon då ofta behöver få viss tid på sig att återhämta sig. Det är djurets allmäntillstånd som ytterst avgör om djuret går att transportera. Utöver de rent djurskyddsmässiga aspekterna om kon är transporterbar eller inte så måste även bedömning göras om varför kon kastat oavsett i vilken dräktighetsmånad hon kastat, det vill säga om kon kan anses vara frisk och lämplig som livsmedel. Kan hon inte det så ska hon inte skickas till slakt.

Vad ska slakteriet göra

Om högdräktighet misstänks, bör kon slaktas med förtur. När kon har bedövats och avblodats bör kalven lämnas i livmodern en tid, tills den är död. Under inga omständigheter får kalven tas fram genom kejsarsnitt i samband med slakt. Det är ofta oklart exakt hur långt gången dräktigheten är och kalven kan mycket väl vara prematur. Ett foster som befinner sig i livmodern har låg syrespänning i blodet (eftersom syrespänningen i det blod som hör till kalvens blodomlopp är lägre än i det som kommer in till moderkakan via moderns blodomlopp) och är inte fysiologiskt ”vaket”. Kalvfostret har därför ytterst begränsad förmåga till medvetenhet eller smärtförmåga. När den nyfödda kalven tar sitt första andetag och fyller lungorna med luft syresätts blodet på en mycket högre nivå, och djuret blir fullt medvetet. I en slakterisituation skulle en sådan kalv sedan behöva avlivas, samtidigt som de bultpistoler som finns på slakterier vanligen inte alls är anpassade för så små/unga djur och deras icke helt förbenade skallar. Därför är det bättre att låta den ofödda kalven ligga kvar i livmodern i minst 15 minuter efter att kon avlivas, på ett sådant sätt att kalven över huvud taget inte vaknar.

Normal dräktighetstid för får är ca 145 dagar. Fåren får inte transporteras närmare lamningen än 14 dagar innan och sju dagar efter.

För att bedöma hur pass fullgånget ett lamm är kan man använda följande tecken:

- **Behåring:** Fostret är fullt utvecklat och täckt med päls. Klövarna är kompletta men mjuka.
- **Tänder:** Bryter oftast inte igenom förrän lammen börjar dia.
- **Storlek:** Genom att mäta avståndet från hjässan till svansroten (crown-rump) på fostret kan man med relativt god säkerhet fastställa dräktighetsvecka.

Ungefärligt mått från hjässa till svansrot för respektive dräktighetsstadium hos får:

15-35 cm= c:a 3-13 veckan

35-40 cm= c:a 14-18 veckan

40-48 cm= c:a 19-21 veckan.

Andra djurslag

De generella resonemangen ovan gäller även för andra djurslag. Dock är begränsningarna avseende när högdräktiga respektive nyförlösta djur får transporteras olika för olika djurslag: Följande begränsning gäller för transport till slakt före beräknad förlossning, vilket innebär att från och med den dag före beräknad förlossning som anges får djuret inte transporteras:

- 35 dygn: hästdjur
- 23 dygn: renar och hjorddjur
- 14 dygn: får, getter och grisar

Följande begränsning gäller för transport till slakt efter förlossning: transport av moderdjuret får tidigast ske en vecka efter förlossning för hästdjur, ren, hjort, får, get och gris.

10.11 Förorenade djur

Kontrollen bör omfatta:

- Att djurens allmäntillstånd är opåverkat.
- Att endast enstaka djur från samma besättning är måttligt förorenade.
- Att inget djur är kraftigt förorenat.

Vägledning

Det finns flera skäl till att äldre gödsel föroreningar eller annan kraftig förorening som uppstått före transporten (dvs. i besättningen) kan innebära djurskyddsproblem. Dessa skäl har att göra med försämrad hälsa och ökad sjuklighet, samt allmän otrivsel bland drabbade djur. Tecken på att djur har haft kraftigt så kallat gödselpansar, med urin- eller gödselbrännor (stora såriga och hårlösa områden) men rengjorts kort tid innan dem skickas till slakt kan vara tecken på djurskyddsproblem i besättningen och bör därför meddelas länsstyrelsen.

Förorenade inomhusgrisar under sommarsäsongen kan indikera brister i den termiska komforten. Grisar kan inte svettas och måste använda sitt beteende för att kyla ner sig. Om grisarna blir för varma kan de söka svalka i gödselgången vilket påverkar hygien avsevärt. Grisarna reagerar genom att blöta ned sig/ligga ute i t.ex. gödselgången för att försöka sänka sin kroppstemperatur. Tecken på att sådana beteende förekommit kan tyda på djurskyddsproblem i primärproduktionen. Utegångsgrisar som har möjlighet till gyttebad är ofta helt eller delvis tillfälligt förorenade av lera då lera svalkar och skyddar dem mot solljus och insekter. Det är ett normalt beteende för grisar och är inget djurskyddsproblem.

För nötkreatur, får och get är ofta renheten på buken korrelerad till renheten på bakkdelen och bedömning av renhet görs därför på området från hasen och upp över bakkdelen till en tänkt linje mellan höft- och sittbensknöl. Nedanstående kategorier gäller äldre gödsel föroreningar eller annat kraftig förorening som uppstått före transport (dvs. i besättningen).

- **Ren:** Området är i stort sett helt fria från föroreningar. Enstaka, eller flera mindre föroreningar med en sammanlagd yta på högst 10 cm i diameter kan godtas. Även missfärgad päls godtas.
- **Lindrigt förorenade:** Högst 2/3 av området är förorenat. Föroreningarna tränger inte ända in till huden.
- **Måttligt förorenade:** Över 2/3 av området är förorenat. Endast enstaka föroreningar som tränger ända in till huden får finnas.
- **Kraftigt förorenade:** Utbredda föroreningar som tränger ända in till huden eller att det förekommer så kallat gödselpansar samt om det förekommer gödsel- eller urinbränna på någon kroppsdel.

Det bör framgå av informationen till länsstyrelsen om och på vilket sätt bedömning gjorts angående:

1. Hur länge djuret varit förorenat, vilka negativa effekter föroreningen orsakat och hur stor utbredningen av föroreningen är.
2. Är det intorkade föroreningar?
3. Hur många djur är förorenade, i relation till totalantalet djur från samma besättning, som skickas in samtidigt?
4. Vilken typ av förorening rör det sig om? Gödsel, lera eller annat?
5. Finns urin- gödselbrännor eller liknande skador på huden? (För nötkreatur ses dessa skador vanligen redan vid levandedjurbesiktningen, men för grisar är de vanligen lättare att upptäcka vid köttbesiktning)

Vid grava fall eller där merparten av djuren från samma besättning har kraftig gödsel förorening, kraftiga intorkade så kallade gödselpansar, kraftiga gödsel-och urinbrännor eller påverkat allmäntillstånd kan en åtalsanmälan vara aktuell (se avsnitt 8).